

ЗВІТ ПРО РОБОТУ XXII ТЕРІОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ «ЗДОБУВАННЯ ТВАРИН НА ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ»

Михайло Дребет¹, Микола Матвєєв²

¹ Національний природний парк «Подільські Товтри» (Кам'янець-Подільський, Україна)

² Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна)

Адреса для зв'язку: Національний природний парк «Подільські Товтри», вул. Польський ринок, 6, Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., 32301 Україна; e-mail: mikedrebet@gmail.com

Report on the XXII Theriological School “Capturing animals in protected areas”. — M. Drebet, M. Matveev. — The XXII Theriological School-Workshop “Capturing animals in protected areas” was held during 5-9 October 2015. It was organized by the Ukrainian Theriological Society and the Podilski Tovtry National Park and with active participation and assistance in organization of the everyday life of Ivan Ohienko National University of Kamianets-Podilskiy. The school-workshop was attended by 29 zoologists from different regions of Ukraine, Belarus, and Moldova representing 19 institutions. The workshop was divided into a few topics: plenary reports, reports and discussions on conservation areas, informational section, roundtable discussions, sightseeing day and “New names in theriology” session. The Slobozhanskyi National Park was recommended as the venue of the next Theriological School.

Key words: Theriological School, workshop, Podilski Tovtry National Park, Ukraine.

Звіт про роботу XXII Теріологічної школи «Здобування тварин на заповідних територіях». — М. Дребет, М. Матвєєв. — XXII Теріологічну школу-семинар на тему «Здобування тварин на заповідних територіях» проведено 5–9 жовтня 2015 р. Організаторами виступили Українське теріологічне товариство та національний природний парк «Подільські Товтри» за активного сприяння у проведенні та організації побуту Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Всього у роботі XXII школи-семинару взяли участь 29 зоологів з різних областей України, Білорусі та Молдови. Загалом представлено 19 установ. Семінар проведено у форматі кількох блоків: блок пленарних доповідей, блок доповідей та дискусій про ПЗФ, інформаційний блок, круглі столи, екскурсійний блок та сесія «Нові імена в теріології». Місцем проведення наступної Теріошколи запропоновано Національний парк «Слобожанський».

Ключові слова: Теріологічна школа, семінар, Національний парк «Подільські Товтри», Україна.

Загальна інформація

Тема та місце. XXII Теріологічну школу-семинар на тему «Здобування тварин на заповідних територіях» проведено 5–9 жовтня 2015 р. Організаторами виступили Українське теріологічне товариство НАН України (УТТ), Національний природний парк «Подільські Товтри» та Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка (КПНУ). Організатор від УТТ — Ігор Загороднюк; від НПП «Подільські Товтри» — Михайло Дребет; від КПНУ — Микола Матвєєв. Місце розміщення учасників — рекреаційна зона НПП «Подільські Товтри» в межах водно-болотного угіддя «Бакотська затока» с. Колодіївка (Хмельницька обл.).

Учасники. Всього у роботі XXII школи взяли участь 29 зоологів з різних установ України, Білорусі й Молдови. Учасники представляли 19 установ, у тому числі: • університети: Львівський національний університет імені Івана Франка, Навчально-науковий центр «Інститут біології» КНУ імені Тараса Шевченка, Білоруський державний університет, Науково-дослідний інститут біології Харківського національного університету ім. В. Каразіна, Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, Біологічний факультет Білоруського державного університету, Сумський державний педагогічний університет, Державний університет Республіки Молдова, Дрогобицький державний педагогічний університет

ім. Івана Франка; • академічні установи: Національний науково-природничий музей НАНУ, Інститут зоології ім. І. Шмальгаузена НАНУ, Інститут екології Карпат НАНУ, Чорноморський біосферний заповідник НАНУ, НПЦ НАН Білорусії із біоресурсів, Український науково-дослідний протичумний інститут ім. І. Мечнікова; • природоохоронні установи: НПП Подільські Товтри, НПП Бузький Гард, НПП Дністровський каньйон, ПЗ Медобори, НПП Слобожанський, НПП Ужанський, НПП Прип'ятський (Білорусь); • громадські організації: Товариство «Зялёная Прастора» (Білорусь), Азово-Чорноморська орнітологічна робоча група.

Школи-попередники: відбулося три теріошколи (2006, 2010, 2014 р.), як за місцем проведення або тематикою були «прародичами» 22 школи:

- **2006** (XIII) — Кам'янецька школа: «Раритетна теріофауна: статус, поширення, охорона» (Кам'янець-Подільський, 9–13 жовтня 2006 р.); організатор від приймаючої сторони — М. Матвєєв, за участі М. Дребета та А. Лішук; опубліковано звіт про школу (Зайцева, 2008); дискусії та рішення цієї школи мали суттєвий вплив на зміст та підготовку теріологічної частини нового видання «Червоної книги України» (Акімов, 2009);
- **2010** (XVII) — попередня ресурсно-мисливська школа: «Ресурси фауни і фауна як ресурс» (Шацький НПП, 20–25 вересня 2010 р.); організатор від приймаючої сторони — І. Дикий, за участі В. Тищенко, А. Сагайдак та зоологів кафедри зоології та зоологічного музею ЛНУ; опубліковано звіт про цю теріошколу (Дикий, 2012);
- **2014** (XXI) — попередня за часом: «Мисливська та раритетна теріофауна: управління популяціями» (РЛП Міжрічинський та НУБіП, 21–24 травня 2015 р.); організатори від приймаючої сторони — А. Сагайдак (РЛП), В. Тищенко (НУБіП) (Брусенцова, Сагайдак, 2015).

Сесії XXII Теріошколи

Блок пленарних доповідей. Вступна сесія XXII Теріологічної школи-семінару відбулася у актовій залі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. На ній було заслухано вітальне слово організаторів Теріошколи: заступника голови Українського теріологічного товариства І. Загороднюка, директора Національного парку Подільські Товтри А. Полудняка, декана природничого факультету КПНУ М. Матвєєва.

Блок доповідей сесії «Здобування тварин на територіях ПЗФ». Заслухано чотири доповіді: А. Андрусенка «Про відстріл хижих тварин на суміжних з НПП Бузький Гард територіях ДМГ «Бакшала», І. Болотіної «Щодо вилучення тварин з природи в Прип'ятському національному парку», З. Селюніної «Особливості поширення чужорідних видів ссавців півдня України», Є. Скоробогатова «Про поширення бобра євразійського в НПП Слобожанський».

Блок доповідей сесії «Актуальні дослідження теріофауни». Були розглянуті «Питання різноманіття мисливської та раритетної фауни НПП Подільські Товтри» (М. Дребет), заслухано доповідь «Про перші підсумки інвентаризації теріофауни НПП Дністровський каньйон та суміжжя» (О. Вікирчак), «Про чисельність хом'яка в околицях природного заповідника Медобори» (Я. Капелюх), «Про природоохоронний статус рідкісних видів дрібних ссавців території НПП «Сколівські Бескиди» (Н. Стецула), «Про організацію моніторингу популяцій борсука європейського: пропозиції та перспективи (на прикладі Слобожанського НПП)» (Н. Брусенцова), «Про порівняльний аналіз видового складу бліх, зібраних з дрібних ссавців» (Д. Соколовський). Заслухано доповідь щодо «Відкритих кордонів для бурого ведмеда між українськими та румунськими Карпатами» (А.-Т. Башта). Хіроптерологічні повідомлення було присвячено особливостям поширення «Печерних кажанів у непечерних регіонах України» (О. Годлевська) та «Рукокрилим Мезинського НПП» (С. Ребров).

Сесія «Нові імена в теріології». Заслухано три доповіді, які були представлені студентами та аспірантами Львівського національного університету ім. І. Франка — Анжела Красовська («Мишоподібні гризуни НПП Кременецькі гори») і Артур Крохмаль («Фабричні зв'язки вовчка горішкового (*Muscardinus avellanarius*) на території Яворівського Національного природного парку») та Національного науково-природничого музею (м. Київ) — Золтан Баркасі («Нові відомості про експансію бобра європейського *Castor fiber* L. на Закарпатті»). Теми досліджень молодих науковців визнано актуальними та перспективними.

Рис. 1. Учасники Теріюшколи під час роботи семінару: ліворуч — групове фото під час екскурсії територією геологічної пам'ятки місцевого значення гора «Терець» (група розташувалася на нарізаних терасах старого вапнякового кар'єру), праворуч — в сесійній залі (доповідає Євген Скоробогатов). Фото Михайла Дребета.

Fig. 1. Participants of the Theriological School during the seminar: on the left — a group photo taken during the excursion to Mt. Teremets, a geological monument of local importance (group sitting on cut terraces of a limestone quarry), on the right — discussions in the session hall (report by Evhen Skorobogatov). Photo by Mike Drebet.

Круглі столи та теренові заняття

Круглі столи. Проведено ряд круглих столів, на яких обговорювали проблеми природо-користування на територіях ПЗФ, розглянуто браконьєрство як соціально-економічне явище, поширення чужорідних ссавців на заповідних територіях (від видів-інтродуцентів до локальних інвайдерів), алгоритми вивчення популяційно-генетичної структури і філогенетичного аналізу ссавців.

Інформаційний ярмарок. Під час інформаційного ярмарку учасники школи заслухали доповідь про особливості проведення орнітологічних шкіл на Поділлі (М. Тарасенко) та красноруч розповідь про місце проведення Теріюшколи — «Гору Теремець» (В. Срібняк).

Практично-польові заняття. На завершення, відбулось теоретично-практичне заняття на якому слухачі мали змогу ознайомитися з основними типами біотопів НПП «Подільські Товтри» та особливостями їх визначення у польових умовах. Дане заняття було поєднано з оглядовою екскурсією в межах Рамсарського ВБУ «Бакотська затока» (ведучі — Л. Любінська, М. Матвеев, М. Мороз). В останній день Теріологічної школи учасники взяли участь у оглядовій екскурсії до Гуменецької штольні — одного з ключових зимових сховищ європейських видів кажанів в Україні (ведучий — М. Дребет).

Підведення підсумків. На підсумковому засіданні учасниками Школи ухвалено пропозицію висловити подяку від Ради товариства директору НПП «Подільські Товтри», Андрію Полудняку за організацію і проведення Теріюшколи на високому рівні з цікавою програмою. Учасники Школи обговорили пропозиції до резолюції та ухвалили її. Місцем проведення наступної Теріюшколи рекомендовано Національний природний парк «Слобожанський» (представник цього Парку на ХХІІ Теріюшколі — Н. Брусенцова).

Резолюція XXII Теріологічної школи-семінару 2015

Учасниками школи-семінару ухвалено резолюцію, в якій зазначено:

1. Щодо зібрання в цілому. Визнати роботу XXII Міжнародної теріологічної школи-семінару, що проходила в НПП Подільські Товтри протягом 5–9 жовтня 2015 року, успішною, а її програму виконаною у повному обсязі.

2. Щодо законодавства. Визнано, що реалізація зазначеного нормативно-правового акту дає змогу посилити відповідальність суб'єктів господарювання за порушення вимог природоохоронного законодавства в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду та забезпечити виконання вимог законодавства щодо впровадження підвищеної відповідальності у порівнянні з територіями, що не мають спеціального охоронного статусу.

3. Про обліки чисельності лиса рудого на Поділлі та в інших регіонах. Зважаючи на те, що невід'ємною умовою контролю і раціонального використання популяції лисиці є проведення регулярних і достовірних обліків чисельності, а також на природно-кліматичні особливості регіону пов'язані з відсутністю стійкого снігового покриву, рекомендувати Кам'янець-Подільській та Червоноградській районним організаціям УТМР використовувати метод обліку виводкових нір як одного з найбільш точних методів обліку.

4. Щодо проблеми безпритульних тварин в ПЗФ. Вважати важливим контроль і обмеження присутності здичавілих свійських форм хижих (собак та котів) у природних та суміжних з природними екосистемах в межах об'єктів і території ПЗФ, зокрема й у населених пунктах, а також потребу розробки механізмів регуляції їх присутності і чисельності.

5. Щодо років звірят. Оголосити 2016 рік Роком Бобра — найбільшого представника ряду гризунів у фауні України та суміжних країн, який є об'єктом уваги як екологів та природоохоронців (середовищевірна діяльність, так і мисливствознавців (традиційний об'єкт здобування) та дослідників змін фауни (значні зміни ареалу).

6. Щодо видань та сторінок в Інтернеті. Визнати успішную роботу над виданням Праці Теріологічної школи і вважати за потрібне розпочати роботу з підготовки видання до отримання статусу фахового і подати його на такий статус протягом 2016 р.; вітати роботу над розвитком сайту товариства та у веденні сторінок на форумі та у мережі Facebook.

7. Затвердити Склад Ради Теріошколи, що поновлений відповідно до традиції обирати головою ради представника сторони-організатора і робити ротацію, у складі 8 осіб: Н. Брусенцова, М. Дребет (голова Ради школи), І. Загороднюк (голова Школи), О. Кисельюк, В. Лобков, А. Сагайдак, З. Селюніна, В. Токарський.

8. Щодо наступних шкіл. Вітати запрошення колег з Національного природного парку «Слобожанський» провести наступну Теріологічну школу на базі Парку у вересні 2016 р., і рекомендувати організаторам визначитися з тематикою 23 Теріошколи до початку 2016 р., орієнтуюсь і на інтереси приймаючої сторони, і на символ року 2016 (Рік Бобра). Вважати перспективною темою «Чужорідні та ключові види ссавців в екосистемах».

Література • References

Акімов, І. А. (ред.). 2009. *Червона книга України. Тваринний світ*. Глобалконсалтинг, Київ, 1–624. ISBN 978-966-97059-0-7.

[Akimov, I. A. (ed.). 2009. *The Red Data Book of Ukraine. Animals*. Globalconsulting, Kyiv, 1–624. (In Ukrainian)]

Брусенцова, Н., А. Сагайдак. 2015. Звіт про роботу XXI Теріологічної школи «Мисливська та раритетна теріофауна: управління популяціями». *Праці Теріологічної Школи*, **13**: 151–153.

[Brusentsova, N., A. Sagaidak. 2015. Report on the XXI Theriological School "Game and Rare Mammal Fauna: Population Management". *Proceedings of the Theriological School*, **13**: 151–153. (In Ukrainian)]

Дикий, І., 2012. XVII Теріологічна школа-семінар в Шаць-

кому НПП «Ресурси фауни і фауна як ресурс» (2010 рік). *Праці Теріологічної Школи*, **11**: 154–158

[Dykyu, I. 2012. The XVII Theriological school-seminar in Shatsk National Park «Resources of Fauna and Fauna as Resource» (2010). *Proceedings of the Theriological School*, **11**: 154–158. (In Ukrainian)]

Зайцева, Г. 2008. XIII Міжнародна теріологічна школа-семінар «Раритетна теріофауна». *Раритетна теріофауна та її охорона*. Луганськ, 288–291. (Праці Теріологічної Школи; Вип. 9).

[Zaytseva, H., 2008. The XIII International Theriological School «Rare Mammal Fauna». *Rare Theriofauna and Its Conservation*. Luhansk, 288–291. (Series: Proceedings of the Theriological School; Vol. 9). (In Ukrainian)]